

Dealeři strachu

*„Já tvora divokého nespatriľ,
jenž by se lítoval.*

*Pták zmrzlý z větve jistě spadne,
avšak nikdy by neproklínal svůj osud.“*

D. H. Lawrence

Děsí vás, že klíšťata stále útočí? Nebo, že útočí teroristé? Že léky proti chřipce nejsou účinné? A že přijdou záplavy a tornáda? Onemocníme ptačí chřipkou? Inflace smete naše úspory a korejská atomová bomba smete všechno ostatní?

Pochopitelně, každého rozumného člověka musí děsit rizika světa, ve kterém žijeme. Ale nepřeháníme to přece jen trochu. Zdá se, že jsme bázliví tvorové, kteří se potřebují strachovat, a kteří, což je možná ještě podivnější, chtějí být strašeni. Možná jen na málo lidí působí naivní horory, ve kterých na nás bařají obvykle směšné více či méně nechutné příšery, které se dokážou mihnout tak, aby způsobily leknutí. Po leknutí však obvykle následuje smích, uvolnění, úleva a klidný spánek. Je to snad ten pravý důvod, pro který se nás média snaží zahrnovat hrůzami v serióznějších kabátech. Aby si i ti méně naivní a skeptičtější mohli užít svoji denní porci strachu a mohli potom přece jen klidně usínat? Snad se někdo moudrý v pozadí stará o naplnění našich potřeb, které si sami ani plně neuvědomujeme. Děším se domýšlet tenhle nápad do důsledků. Připomíná mi dobu, kdy jsem byl nabádán věřit (a skutečně jsem tomu i věřil), že jídlo ve školní jídelně je dobré a zdravé. Vědomí, že mi nechutná, jsem považoval za jakýsi svůj osobní deficit.

Nic nového pod Sluncem

Přístupme k tématu strachu a strašení se s větší vážností. Začněme tam, kde je vliv na obraz našeho světa největší. Pokusme se udělat si svůj osobní průzkum médií. Udělejme si soukromou statistiku. Zkuste

to sami - nepotřebujete velký vzorek, vezměte si například ty noviny, které obvykle kupujete - nezáleží na tom, které to jsou. Sečtete zprávy v následujících kategoriích - pozitivní, věcné nebo neutrální, varovné, negativní, děsivé nebo poplašné. Nelitujte té chvílky času - výsledek bude pozoruhodný a snad vás pobaví. Ať už zvolíte seriózní nebo bulvární média, tištěná nebo elektronická, odchylky budou zanedbatelné. Opakovanými pokusy jsem zjistil, že se výsledky liší jen nepatrně. Převládají budou negativně laděné zprávy a to i přesto, že jsme si je rozdělili do tří kategorií. Ačkoli je šíření vysloveně poplašných zpráv trestné - denně nás někdo bude přesvědčovat, že to či ono zaručeně ukrátí náš život nebo jej alespoň naplní hrůzami namnoze dosud nevídanými.

O čem ale tahle statistika svědčí?

O tom, že je náš svět tak příšerný? O zlé vůli žurnalistů a jejich vydavatelů? O tom, že nás zajímají negativní věci více než cokoliv jiného?

Důvody a motivy médií jsou nasnadě - nabídnout senzaci nebo něco, co se tváří jako užitečná informace, která nám nějak relevantně pomáhá. Média prodávají pocit, že s informací získáváme možnost vyřešit nějaký problém - existující nebo dokonce dosud netušený - čím vážnější, tím lépe. Proto je pochopitelná senzacechtivost, s jakou jsou opravdové problémy často zveličovány a jiné přímo uměle vytvářeny. Tohle není nic nového a všichni tyhle mechanismy více či méně dobře známe - prolévá se na nimi čas od času inkoust nebo mravokárně lomí rukama. Proč ale tolik nesmyslů padne na úrodnou půdu?

Máme strach, abychom přežili?

Obezřetnost a plachost jsme zřejmě zdědili po předcích, kteří žvýkávali travní seme-

na, občas v tlupě ulovili králíka a větším tvorům se vyhýbali. Ti nejméně bojácní možná umírali nejmladší a bez potomstva. Takové dogma můžeme docela dobře obhajovat, i když není možné je prokázat. Ačkoli se doba hodně změnila od časů, kdy se homo habilis proháněl po pláních severní Afriky, naše biologická podstata se zase tak moc neproměnila. Antropologové tvrdí, a já jim to rád věřím, že tempo, s jakým se proměňují naše životní podmínky se všim, co k nim patří jako technologie, společenské fenomény, znečištění, přelidnění atd., je naprosto diametrálně odlišné od tempa, kterým se měníme jako živočišný druh. Pokud tedy připustíme, že sice držíme prsty na spouštích těch nejmmodernějších zbraní, ale emočně a sociálně se od pravěkého lovce téměř nelišíme, možná máme opravdu dobré důvody se bát.

Ať je to jak chce, v běžném životě se opravdu více zabýváme negativními pocity a myšlenkami, než těmi pozitivními a radostnými. Každý z nás ví, kolik času stráví strachováním se, že například neudělá zkoušku, a jak málo času stráví oslavou jejího úspěšného složení. Je zvláštní, jak mnoho času jsme schopni utratit myšlenkami na lidi, kteří nás naštváli nebo nám ublížili a o kolik méně myslíme na své milé a blízké. Situace, které nás otráví nebo vytočí, dlouze v myšlenkách rozebíráme, na ty hezké většinou zapomínáme vzápětí. Obavy nás sice možná motivují k činům, ale také nás zanedbatelně vrací zpět. Zpět právě k takovým stereotypům, jako je útěk nebo agrese. A když je nejhůře, paralyzují nás docela.

Přežíváme, abychom se báli?

Jednou z nepříjemných vymožeností naší doby - řečeno s Chaplinovým Králem v New Yorku - je rostoucí násilí a zejména jeho nejdešivější podoba - terorismus.

Není sporu, že export násilí motivovaný snahou zničit co nejvíce nezúčastněných životů, je čiročiré zlo. Není sporu, že se jedná o fenomén, se kterým se nijak snadno nevyrovnáme. O tom ale teď nechci mluvit. Víc než terorismus sám mě nyní zajímá jeho obraz v našich myslích.

Ohrožení teroristickými útoky si našlo v médiích velmi podobné místo jako ohrožení obezitou, expanzivní a agresivní politika se na tomto poli setkává s bojem proti kouření. Vzniká tak obraz světa, ve kterém se každý z nás ocitá v roli nahého v trní. A aby toho nebylo málo, jsme v tom trní ještě vystaveni nejrůznějším formám aktivních útoků. Pod tímto obrazem jsme v druhém kroku nabádání, abychom se vyvarovali toho či onoho, nejraději úplně všeho, protože žít je nejen nezdravé, ale navíc i nebezpečné. A nejlépe proto uděláme, když se svěříme do cizích rukou, které nás pohlídají, zaopatří, ochrání a taky zkontrolují. A přitom možná jen tak mimochodem napravit, tak trochu předělají a... Tohle by nám, kteří jsme vyrostli v druhé polovině dvacátého století mezi železnou a bambusovou oponou, mělo být povědomé.

Opatrnosti někdy zbývá

Rozumný člověk jistě ne hazarduje s životem, zdravím a majetkem, jen tak lehkovážně a zbůhdarma. Ale lze se v reálném světě vyhnout nebezpečí? A pokud spíše ne, jak bychom se měli zachovat? Jak vybírat, která nebezpečí podstoupit a která nikoli? Možná je rozumné vynechat ze svého programu přecházení ulice. Pokusme se o to a náhle objevíme mnohá omezení,

často taková, že raději začneme opět riskovat v silničním provozu.

Možná si řeknete, že jde o hloupý a trochu demagogický příklad. Snad, ale pokusme se jít dále. Už vás kamarádi a známí varovali před dovolenou v některé z obzvláště nebezpečných zemí. Pokud máte zálibu v cestování, už se vám to nejspíš stalo. Považovali vás za nezodpovědné hazardéry, že jste se vydali do některých exotických zemí třetího světa. Jistě argumentovali nanejvýš přijatelně a rozumně. Pokud přestanete přecházet ulice, ztrácíte okamžitě zjevně velmi mnoho. Pokud přestanete cestovat na méně obvyklá místa, ztrácíte vůbec něco?

Bez ohledu na to, jaký názor máte na cestování - chápu, že mnohá místa, kam lidé cestují, nejsou lepší, hezčí ani zajímavější než ta, odkud se na své cesty vydávají. Proč, kam a za jakých podmínek člověk cestuje, je pouze jeho věc. Pokud přistoupíme, že nám převládající mínění zakáže naše cesty, ztrácíme svobodu pohybu. A opět se tak vydáváme na nenápadnou cestu k příkazům a zákazům oficiálním. Ve jménu našeho dobra, neboť „dobro“ je motivem vši totality.

Možná jde zdánlivě o hloupost, ale kdo je zbaven svobody pohybu, nachází se ve vězení. Byť domácím. A asi proto se nikdo z nás dobrovolně nevzdá možnosti podstupovat riziko a přecházet ulici.

Rád se procházím v Praze okolo Židovského hřbitova. Když jsem se nedávno dověděl, že bych tam z bezpečnostních důvodů neměl chodit, neboť zajisté padnu rukou teroristů, rozhodl jsem se riskovat smrt a neměnit své zvyky. Šel jsem se

projit na ona nebezpečná místa a cítil jsem se obzvláště osvobozen. Protože, pokud by nás podobné hrozby a varování - před nebezpečím opravdovým nebo domnělým - měly zahnat do domácího vězení,

musel bych si říci: „Oni vyhráli.“ A já jsem schopen žít ve světě, ve kterém vítězí exportéři násilí a jejich dealeri.

Nemusíme být hrdinové

Pokud nepovažujete za hrdinství to, že ráno vstanete z postele a vydáte se do práce (ostatně někdy by se před takovým úkolem hollywoodští hrdinové roztráslí jako osiky), není nutné, abychom po většinu života konali nějaké heroické skutky. Stačí přijmout myšlenku, že svět není bezpečné místo a ačkoli je náš život křehký, každá bomba, kalorie, cigareta nebo procházka nezabíjí. Život v neustálých obavách je čirá mizérie.

Trvejme na svých přirozených právech: myslet si, co chceme a také to většinou říkat; jíst, pít a kouřit, co nás napadne; chodit, kam chceme a vystavovat se libovolnému nebezpečí, a to z důvodů, které smíme posoudit jen my sami.

Jednou všichni zemřeme - někdo úrazem či živelnou katastrofou, jiný nemocí, další vraždou nebo genocidou - většina z nás stárím. Tak či onak svět je nebezpečné místo, ale my nebudeme svobodní, pokud se v něm budeme bát. Nezapojíme se do obchodu se strachem, naše obavy nahrávají všem sociálním inženýrům, diktátorům a vývozcům homocidy - všem, kteří chtějí ukrást naši individuální svobodu, důstojnost i radost ze života. Jedni chtějí naši svobodu otevřeně rozvrátit a zničit, druzí ji chtějí ochránit tím, že nám ji odeberou a zamknou do skříně.

Nenaslouchejme dealerům strachu. Snad ani oni si nezaslouží tak odpudivý svět, jaký by nám snadno mohli přichystat. Nebuďme pošetilí, neměňme náš způsob života jenom proto, že jsme se nechali od někoho vystrašit. Vždyť o to všem teroristům a jim podobným existencím jde - o moc ovlivňovat naše životy. Proč přistoupit na jejich hru? A dokonce se na ní aktivně podílet?

Albert Camus napsal: „Nic na světě nemá takovou hodnotu, abychom se kvůli tomu museli vzdát toho, co milujeme.“ Položme si tedy otázku, milujeme opravdu svobodnou společnost a svoji vlastní svobodu? Milujeme ji tak silně, jak si zaslouží? Hýčkejme si svoje lásky!

foto: Petra Hanušová